

AGREGATNA PONUDA I TRAŽNJA
FISKALNA POLITIKA
PLATNI BILANS I DEVIZNI KURS

OSNOVI EKONOMIJE

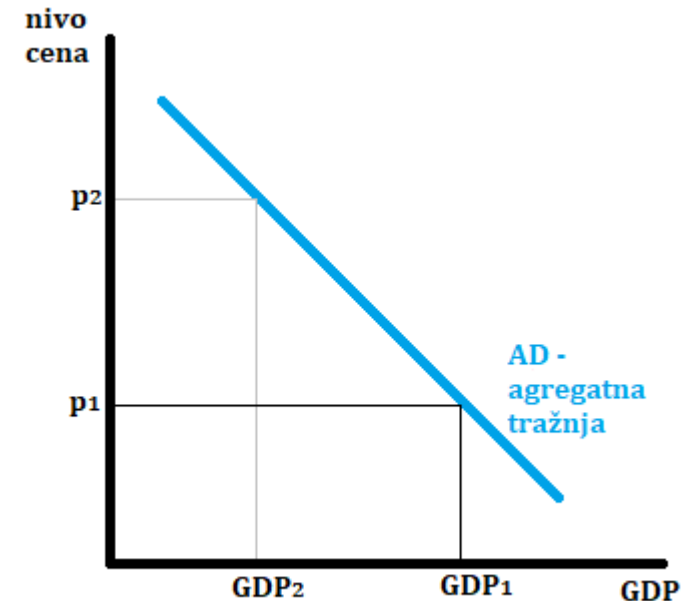
Agregatna tražnja

Agregatna tražnja (AD – aggregate demand) predstavlja ukupnu tražnju za svim dobrima i uslugama u jednoj privredi.

Osnovni faktor agregatne tražnje je **nivo cena**. Kada je nivo cena veći, agregatna tražnja je manja, i obrnuto, kada je nivo cena manji, agregatna tražnja je veća (slika).

Agregatnu tražnju čine **privatna potrošnja, investicije, državna potrošnja i neto izvoz**.

Na pomeranje krive agregatne tražnje (povećanje udesno, smanjenje ulevo), nezavisno od nivoa cena, mogu uticati svi **faktori tržišta roba** koji deluju na bilo koju komponentu agregatne tražnje (npr. rast poverenja potrošača povećava privatnu potrošnju, a time i agregatnu tražnju i sl.), kao i **faktori tržišta novca** (npr. rast ponude novca smanjuje kamatnu stopu, a smanjenje kamatne stope povećava investicije, a time i agregatnu tražnju i sl.).

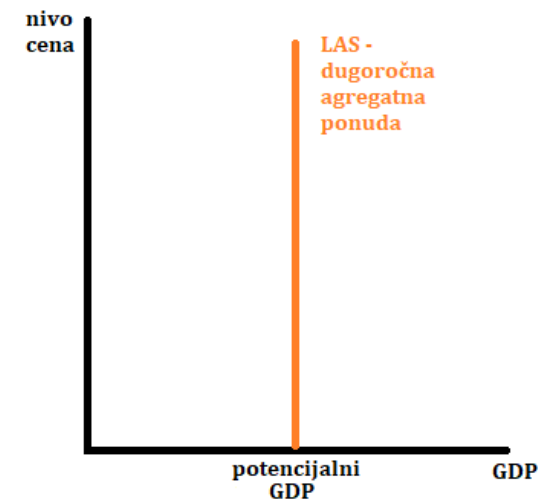
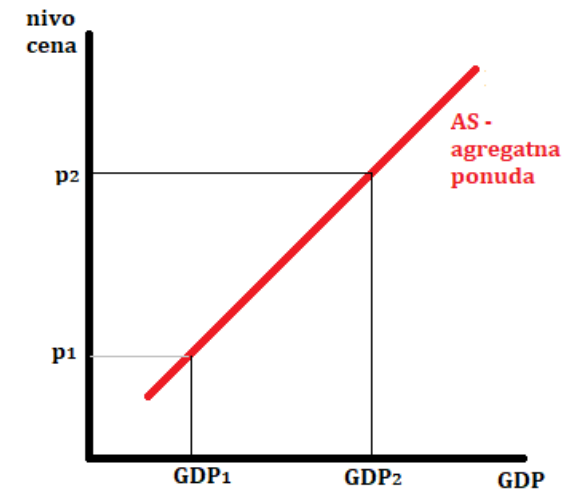

Agregatna ponuda

Agregatna ponuda (AS – aggregate supply) predstavlja ukupnu ponudu svih dobara i usluga u jednoj zemlji. Osnovni faktor agregatne ponude je **nivo cena**. Kada je nivo cena veći i agregatna ponuda je veća, i obrtnuto (slika gore).

Na pomeranje krive agregatne ponude (povećanje udesno, smanjenje ulevo), nezavisno od nivoa cena, mogu uticati faktori kao što su troškovi proizvodnje i porezi (njihov rast smanjuje ponudu), subvencije (njihov rast povećava ponudu) i dr.

Dugoročna agregatna ponuda odgovara **potencijalnom GDP**, koji predstavlja GDP pri punoj iskorišćenosti svih resursa i proizvodnih kapaciteta zemlje (slika dole). Dugoročna agregatna ponuda ne zavisi od nivoa cena, već od resursa i tehnologije kojom zemlja raspolaže.

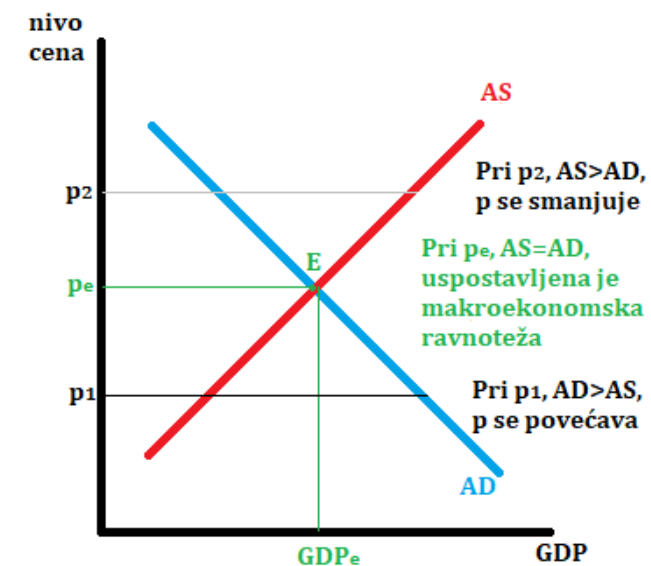
Makroekonomska ravnoteža

Makroekonomska ravnoteža ($AS = AD$, $GDP = E$) uspostavlja se u preseku krive agregatne tražnje i agregatne ponude. Makroekonomska ravnoteža znači da su ponuda i tražnja na tržištu jednaki, odnosno da je bruto domaći proizvod jednak agregatnim rashodima.

Pri nivou cena p_1 , agregatna tražnja je veća od agregatne ponude. Višak tražnje dovešće do rasta cena i rasta proizvodnje.

Sa druge strane, pri nivou cena p_2 , agregatna ponuda je veća od agregatne tražnje. Višak ponude (kreiranje zaliha usled nemogućnosti prodaje po datim cenama) dovešće do pada cena i smanjenja proizvodnje.

Na ovaj način, nivo cena će se uspostaviti na nivou p_e pri kojem su ponuda i tražnja na tržištu jednake (GDP_e).

Fiskalna politika

Fiskalna politika obuhvata promene državnih rashoda i poreza sa ciljem povećanja bruto domaćeg proizvoda ili postizanja drugih makroekonomskih ciljeva. Vodi je vlada (ministarstvo finansija) i skupština koja donosi odgovarajuće zakone.

Fiskalna politika može biti **ekspanzivna** i **restriktivna**. Ekspanzivna fiskalna politika podrazumeva povećanje državnih rashoda i/ili smanjenje poreza i ona povećava budžetski deficit. Restriktivna fiskalna politika podrazumeva smanjenje državnih rashoda i/ili povećanje poreza i ona smanjuje budžetski deficit.

Državni rashodi obuhvataju izdatke države za plate zaposlenih u javnom sektoru, penzije, investicije u infrastrukturu, izdatke za obrazovanje, zdravstvo, odbranu i bezbednost, državnu administraciju i dr.

Poreski prihodi obuhvataju prihode budžeta od raznih poreza kao što su porez na dodatu vrednost (PDV), porez na dobit preduzeća, porez na dohodak građana, akcize (količinski porez koji se naplaćuje na naftne derivate, električnu energiju, gas, duvan, alkoholna pića, kafu i sl.), carine i dr.

Fiskalna politika

Ako su državni rashodi veći od poreskih prihoda, država beleži **budžetski deficit**. Sa druge strane, ako su poreski prihodi veći od državnih rashoda, država beleži **budžetski suficit**.

Budžetski deficit se **finansira zaduživanjem države**. Država se pretežno zadužuje **emisijom i prodajom državnih obveznica**. Obveznice su hartije od vrednosti koje imaju svoju vrednost, kamatnu stopu i rok dospeća. Npr. ako država proda obveznicu vrednosti 1 milion, sa kamatnom stopom od 4% i rokom dospeća od godinu dana, država se obavezuje da će kupcu obveznice nakon godinu dana vratiti 1 milion uvećan za 40.000 kamate.

Ukoliko država u narednom vremenskom periodu ponovo zabeleži deficit, pri čemu mora osim njega da finansira i vraćanje prethodnog zaduženja, emitovaće obveznice veće vrednosti kojima će pokriti i tekući deficit i prethodno zaduženje. Na ovaj način zaduženje države se povećava i nastaje **javni dug**, koji predstavlja akumulirane neplaćene budžetske deficite.

Platni bilans – tekući račun

Platni bilans predstavlja sistematski pregled svih ekonomskih transakcija jedne zemlje sa inostranstvom. Sastoji se iz dva računa: tekućeg i kapitalnog.

- ✓ **Tekući račun:** Obuhvata sve prilive novca u zemlju po osnovu izvoza dobara i usluga i sve odlive novca iz zemlje po osnovu uvoza dobara i usluga.

Suficit tekućeg računa platnog bilansa (spoljnotrgovinski suficit) znači da je vrednost izvoza veća od vrednosti uvoza, odnosno da je neto izvoz pozitivan ($Ex-Im > 0$).

Deficit tekućeg računa platnog bilansa (spoljnotrgovinski deficit) znači da je vrednost uvoza veća od vrednosti izvoza, odnosno da je neto izvoz negativan ($Ex-Im < 0$).

Srbija ostvaruje kontinuirane deficite tekućeg računa platnog bilansa jer se uvoze petežno proizvodi viših faza prerade, kapitalni proizvodi i energija koji nose veću vrednost, a izvoze pretežno proizvodi nižih faza prerade i poljoprivredni proizvodi manje vrednosti.

Platni bilans – kapitalni račun

Platni bilans predstavlja sistematski pregled svih ekonomskih transakcija jedne zemlje sa inostranstvom. Sastoji se iz dva računa: tekućeg i kapitalnog.

- ✓ **Kapitalni račun:** Obuhvata sve prilive novca u zemlju po osnovu strane kupovine domaće imovine i sve odlive novca po osnovu domaće kupovine strane imovine.

Suficit kapitalnog računa platnog bilansa znači da su prilivi novca u zemlju po osnovu strane kupovine domaće imovine (po osnovu stranih investicija) veći od odliva novca iz zemlje po osnovu domaće kupovine strane imovine.

Deficit kapitalnog računa platnog bilansa znači da su odlivi novca iz zemlje po osnovu domaće kupovine strane imovine veći od priliva novca u zemlju po osnovu strane kupovine domaće imovine (po osnovu stranih investicija).

Srbija beleži kontinuirane suficite kapitalnog računa platnog bilansa jer je vrednost stranih investicija u zemlji veća od domaćih investicija u inostranstvu.

Devizni kurs

Devizni kurs predstavlja cenu po kojoj se obavlja transakcija kupovine jedne valute drugom. On predstavlja odnos vrednosti dve valute (cenu valute). Npr. devizni kurs dinara za evro iznosi $1 \text{ EUR} = 117 \text{ RSD}$.

- ✓ Povećanje vrednosti (jačanje) jedne valute naziva se **apresijacija**, a smanjenje vrednosti (slabljenje) valute naziva se **depresijacija**.
- ✓ Npr. Ako dođe do promene deviznog kursa dinara za evro sa $1 \text{ EUR} = 117 \text{ RSD}$ na $1 \text{ EUR} = 120 \text{ RSD}$ to znači da je evro ojačao (apresijacija evra) jer se za 1 evro sada dobija više dinara (120 naspram prethodnih 117).
- ✓ Sa druge strane, dinar je oslabio (depresijacija dinara) jer se za 1 dinar sada dobija manje ($1/120$ naspram prethodnih $1/117$).
- ✓ Prilikom promene deviznog kursa, jedna valuta uvek apresira, a druga depresira.

Sistemi deviznog kursa

Sistemi deviznog kursa:

- ✓ **Zlatni standard:** Primenjivao se tokom istorije, do sredine 20. veka. Podrazumeva da se sve valute izražavaju u uncama zlata (u sistemu zlatnog standarda devizni kurs je fiksni). Pri tome, država je obezbeđivala konvertibilnost svoje valute u zlato, a domaće monetarno tržište je utvrđeno količinom znata kojom se raspolaže.
- ✓ **Fiksni devizni kurs:** Odnos vrednosti između dve valute se ne menja. Ako država fiksira svoju valutu za neku drugu stabilniju valutu, devizni kurs se na željenom nivou održava intervencijama centralne banke na deviznom tržištu (kupovina ili prodaja deviza, za šta su potrebne veće devizne rezerve i veći priliv deviza).

Sistemi deviznog kursa

Sistemi deviznog kursa:

- ✓ **Slobodno fluktuirajući (plivajući) devizni kurs:** Odnos vrednosti između valuta se menja u zavisnosti od kretanja ponude i tražnje za valutama na deviznom tržištu. Centralna banka ne interveniše na deviznom tržištu ili u svojoj blažoj varijanti interveniše da bi sprečila prevelike dnevne oscilacije kursa (kao na primeru Srbije).

Npr. u slučaju slobodno fluktuirajućeg kursa dinara za evro (1 EUR = 117 RSD) vrednost evra će se povećati (a vrednost dinara ujedno smanjiti) ako se poveća tražnja za evrima (odnosno poveća ponuda dinara) ili ako se smanji ponuda evra (odnosno smanji tražnja za dinarima).

Sa druge strane, vrednost evra će se smanjiti (a vrednost dinara ujedno povećati) ako se smanji tražnja za evrima (odnosno smanji ponuda dinara) ili ako se poveća ponuda evra (odnosno poveća tražnja za dinarima).

Devizni kurs i spoljna trgovina

Promene deviznog kursa značajno mogu uticati na spoljnotrgovinske tokove. Na primer, posmatrajmo nekog srpskog izvoznika i uvoznika:

- ✓ **Izvoz:** Izvoznici svoja dobra prodaju u inostranstvu i za njih dobijaju stranu valutu, npr. evro. S obzirom da posluju u zemlji, oni dobijene evre menjaju u dinare kako bi izmirili svoje obaveze i sl. Pri tome, pogoduje im da za 1 evro dobiju što više dinara. To znači da im odgovara jači evro, odnosno slabiji dinar. Dakle, **depresijacija domaće valute utiče povoljno na izvoz, dok apresijacija domaće valute utiče nepovoljno na izvoz.**
- ✓ **Uvoz:** Uvoznici kupuju dobra u inostranstvu, pa ih potom prodaju u zemlji. To znači da moraju da plate ta dobra u stranoj valuti, npr. u evrima. Pre kupovine dobara moraju da kupe evre. Pri tome, odgovara im da za 1 evro plate što manje dinara. To znači da im odgovara slabiji evro, odnosno jači dinar. Dakle, **apresijacija domaće valute utiče povoljno na uvoz, dok depresijacija domaće valute utiče nepovoljno na uvoz.**

Hvala na pažnji!

